

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-2-60-19>

УДК 336.71

Мещеряков А.А.

доктор економічних наук,
професор кафедри грошового обігу
та банківської справи,
Університет митної справи та фінансів

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТАРИФІВ БАНКІВ ЩОДО БЕЗГОТІВКОВИХ ПЕРЕКАЗІВ У ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМАХ

У статті проаналізовано сучасні підходи до організації роботи платіжних систем банків. Запропоновано авторський підхід до калькуляції собівартості та ціни банківських переказів у межах наявних платіжних систем. Розглянуто можливі шляхи зниження тарифів на безготівкові перекази за рахунок перерозподілу доходів всередині банку.

Ключові слова: платіжна система, собівартість банківського переказу, джерела формування та використання ресурсів, хронометраж, витрати на працівника, джерела зменшення тарифів, клієнт-банк, SWIFT, залучення-розміщення банківських ресурсів.

В статье проанализированы современные подходы к организации работы платежных систем банков. Предложен авторский подход к калькуляции себестоимости и цены банковских переводов в пределах имеющихся платежных систем. Рассмотрены возможные пути снижения тарифов на безналичные переводы за счет перераспределения доходов внутри банка.

Ключевые слова: платежная система, себестоимость банковского перевода, источники формирования и использования ресурсов, хронометраж, расходы на работника, источники уменьшения тарифов, клиент-банк, SWIFT, привлечение-размещение банковских ресурсов.

Meshcheryakov A.A. OPTIMIZATION OF DEFINITION OF TARIFFS OF BANKS FOR NON-CASH TRANSFERS IN A PAYMENT SYSTEM

The article proposes an analysis of modern approaches to the organization of payment systems. The author's approach to cost estimation and the price of bank transfers within the limits of existing payment systems is offered. Possible ways of reducing tariffs for cashless transfers due to redistribution of income within the bank are considered. The payment system is an element of the financial infrastructure, which significantly influences the efficiency of economic management and the implementation of the monetary policy of the state. Therefore, the availability of a reliable and fast-paying system of payments and payments is the basis for the development of any economy. The proposed approach to calculating the cost of non-cash transfers involves: definition of bank units that perform settlement services and the number of employees of these divisions; expenses for the maintenance of units involved in conducting calculations in the cost indicator per employee; indicators of the complexity of individual operations within the framework of settlement services; number of operations performed, taking into account non-client payments. We can see the possibility of reducing the cost of transfers, taking into account the possibility of using "non-lower" level of balances on current accounts of clients in short-term, but returnable assets, which includes interbank loans. In order to determine which resource sources the bank used to form separate asset items, the balance of articles is grouped according to the economic content and the difference between the corresponding economic substance is determined. Funds on demand deposits are placed in highly liquid non-performing assets and low-yielding liquid assets, in particular, in interbank loans. The amount of income received as a result of using this category of resources should be a source of lowering the cost of bank transfer services. The use of intrabank revenues to cover the costs associated with the provision of settlement services is a source of tariff reduction by non-cash remittance, which is one of the main and most widespread types of bank services.

Key words: payment system, cost of a bank transfer, sources of formation and use of resources, timing, costs per employee, sources of tariff reduction, client-bank, SWIFT, attraction-placement of banking resources.

Постановка проблеми. Необхідною передумовою ефективного функціонування економічної спільноти є наявність надійної та швидкодіючої системи платежів та розрахунків. Платіжна система є елементом фінансової інфраструктури, який суттєво впливає на ефективність управління економікою та втілення монетарної політики держави.

На банки покладено макроекономічну функцію щодо організації системи безготівкових розрахунків з використанням внутрішніх та міжнародних платіжних систем. Банки здійснюють витрати, пов'язані з проведенням безготівкових платежів, які формують їх собівартість та повинні компенсуватися споживачами шляхом оплати тарифу за переказ. Банк розраховує вартість послуги, але не завжди отриманий результат задовольняє споживача та дає змогу встановити таку ціну, яка компенсує банківські витрати. Конкурентна боротьба за клієнта примушує банки встановлювати тариф не на підставі фактичної вартості послуги, а на рівні ціни банків-конкурентів.

Мета статті полягає у визначенні можливостей щодо оптимізації ціноутворення на безготівкові перекази банку в межах чинних платіжних систем.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання:

- аналіз організації роботи платіжних систем;
- визначення методики розрахунку собівартості банківських переказів;
- пошук внутрішніх джерел зменшення тарифів, що дасть можливість залучити для обслуговування більшу кількість клієнтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань, що стосуються безпеки платіжної системи в Україні, присвячено роботи провідних вітчизняних та зарубіжних учених, таких як О. Вовчак, Г. Ішук, В. Коваль, В. Кравчук, С. Міщенко, А. Прем'єрова, Т. Сможенко, Г. Шпаргало, Г. Шавкун.

Питанням відносин підприємств з банками щодо розрахунково-касового обслуговування присвятили свої праці такі вчені-економісти, як С. Головка, О. Криницька, Д. Кулик, О. Кушнір.

Платіжна система – це «інституційне утворення, в основі якого лежить сукупність звичаїв, норм та правил, договірних відносин, технологій, технічних засобів, методик та організації розрахунків, за допомогою яких всі учасники можуть здійснювати фінансові операції і розрахунки один з одним» [1].

Для певних типів ринків та платіжних систем характерні відповідні платіжні операції, класифікація яких наведена на рис. 1.

Важливими показниками обсягів розрахункових операцій є кількість клієнтів та кількість відкритих рахунків.

Станом на 1 січня 2017 року відкрито рахунків на суму 108,9 млн. грн. Найбільшу питому вагу складають поточні рахунки в національній валюті суб'єктів господарської діяльності та фізичних осіб, що становлять 75,13% від загальної суми відкритих рахунків, відповідні вкладні рахунки складають 14,75%. Щодо рахунків в іноземній валюті, то поточні складають 8,54%, а вкладні – 1,59% від загальної суми відкритих рахунків [4].

На рис. 2 представлено класифікацію видів платіжних систем України.

Сьогодні банкам необхідно вдосконалювати розрахунково-касове обслуговування клієнтів за рахунок оптимізації внутрішніх технологічних процесів та привабливої тарифної політики.

Приклад формування продуктового ряду сучасного банку наведено в табл. 1.

Основою розрахунку собівартості розрахункових послуг банку є найбільш точний метод, а саме хронометраж робочого часу на їх проведення, а також визначення матеріальних витрат на цей процес. Можна стверджувати, що ключовим моментом в процесі визначення собівартості є час, витрачений на надання послуги, а якщо точніше, – час, витрачений на виконання технологічних операцій, здійснюваних під час надання тієї чи іншої банківської послуги [6].

Виклад основного матеріалу. Ми погоджуємося з тим, що оптимальним варіантом розрахунку вартості банківських переказів є час, витрачений на надання послуги. На

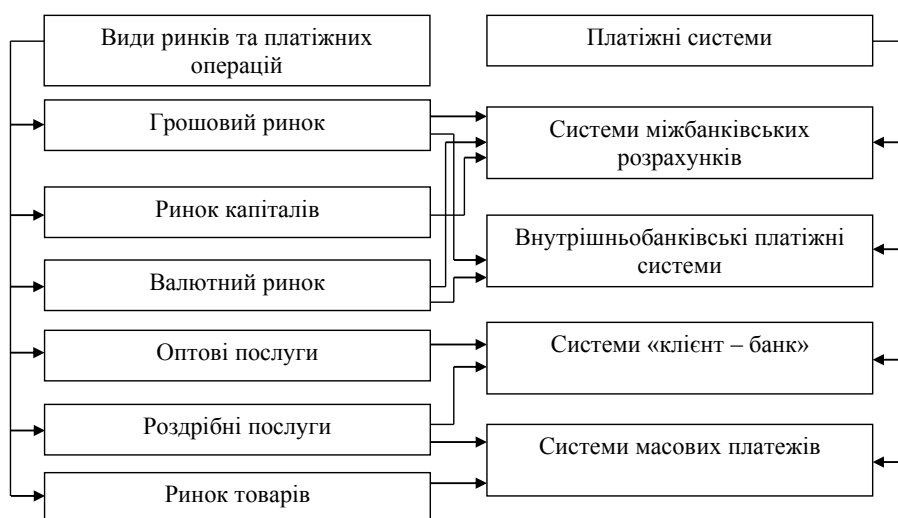

Рис. 1. Взаємозв'язок характеру платіжних операцій та типу платіжних систем [2]

Рис. 2. Класифікація платіжних систем України [3]

основі витрат часу слід розподіляти матеріальні витрати банку між різними напрямками його діяльності.

Світова банківська практика має стандартний підхід до визначення собівартості банківських послуг з використанням хронометражу, що включає такі етапи:

1) складання списку робочих етапів, що пов'язані з технологією надання послуги;

2) визначення витрат часу й матеріалів на кожному робочому етапі;

3) визначення вартості витрачених матеріалів та робочого часу на кожному робочому етапі.

Слід також враховувати, що частину безготівкових переказів банк проводить за власними напрямками господарської діяльності. Це не пов'язане з оплатою, але вимагає витрат трудових та матеріальних ресурсів.

Таблиця 1

Основні послуги розрахунково-касового обслуговування в АТ «Ощадбанк»

Розрахункове обслуговування	Касове обслуговування
Переказ безготівкових коштів з рахунку клієнта	Прийом готівкових коштів на поточний рахунок клієнта через касу банку (торговельна виручка, фінансова допомога тощо).
Міжнародні перекази в іноземній валюті (система SWIFT)	Видача готівкових коштів з поточного рахунку клієнта (на відрядження, представницькі витрати тощо).
Договірне списання банком коштів з рахунку клієнта	Прийом платежів готівкою від юридичних осіб, підприємців та фізичних осіб на користь корпоративного клієнта банку за реалізовану продукцію (роботи або послуги).
Обслуговування системи віддаленого доступу «клієнт – банк»	Прийом та обмін не придатних для обігу банкнот національної валюти на придатні для обігу банкноти.

Джерело: побудовано на основі джерела [5]

Таблиця 2

Приклад розрахунку суми місячних витрат на одного працівника функціонального підрозділу банку

Види видатків	Сума	Загальна кількість працівників	Витрати на одного працівника
<i>1. Видатки на утримання</i>	72 940		
Обслуговування оргтехніки	1 750		
Ремонт основних засобів	4 831		
Господарчі видатки	8 522		
Орендні платежі	26 247		
Комунальні платежі	4 601		
Охорона	1 461		
Амортизаційні відрахування	12 757		
Операційні видатки	12 771		
<i>2. Фонд заробітної плати</i>	217 572		
Заробітна плата	100 282		
Відрахування в бюджет	69 674		
Премії	47 616		
УСЬГО ВИДАТКІВ	290 512	25	11 620,48

Примітка: цифрові дані є умовними

Пропонований підхід до розрахунку вартості безготівкових переказів передбачає:

- визначення підрозділів банку, що здійснюють розрахункове обслуговування, та кількості працівників цих підрозділів;

- визначення витрат на утримання підрозділів, що беруть участь у проведенні розрахунків, на основі показника витрат на одного працівника;

- показники трудомісткості окремих операцій в рамках розрахункових послуг;

- кількість проведених операцій з урахуванням неклієнтських платежів.

Для того щоб не ускладнювати модель розрахунку, пропонуємо вважати, що в системі банку всі операції, пов'язані з проведенням безготівкових платежів, здійснюються управлінням розрахунково-касового обслуговування.

Щодо кількості працівників підрозділу, то вона визначається з огляду на нормативи завантаження, що визначаються на підставі хронометражу витрат часу на виконання кожної операції.

Для розрахунку вартості переказу необхідно встановити кількість дебетових трансакцій, проведених працівником. Вона визначається

Таблиця 3

Приклад розрахунку суми місячних витрат на оброблення різних переказів

Вид операцій	Кількість переказів за місяць	Кількість працівників	Витрати на одного працівника	Усього витрат
Операції системи «клієнт – банк»	117 722	15	11 620,48	174 307
Перекази через систему SWIFT	8 823	7		81 343,4
Безкоштовні перекази	9 549	3		34 861,4
Разом	136 094	25		290 512

Примітка: цифрові дані є умовними

Таблиця 4

Приклад розрахунку різниці між джерелами ресурсів та напрямками їх розміщення

Активи	Сума	Пасиви	Сума	Різниця
Ліквідні активи	60 313 998	Вклади до запитання	62 899 379	2 585 381
Міжбанківський кредит	43 786 373	Міжбанківський кредит	41 051 816	-2 734 557
Комерційні кредити	96 466 037	Строкові	14 336 394	-82 129 643
Цінні папери	9 087 530	Цінні папери	6 358 195	-2 729 334
Кошти у розрахунках	28 934 980	Кошти у розрахунках	113 732 791	84 797 811
Недохідні активи	17 355 028	Капітал	19 238 871	1 883 842
Дебіторська заборгованість	23 682 757	Кредиторська заборгованість	22 009 257	-1 673 500
Баланс	279 626 702		279 626 702	0

Примітка: цифрові дані є умовними

на підставі даних аналізу аналітичних форм внутрішнього обліку (наприклад, аналіз дебетових транзакцій). З цих форм беруться дані про перекази, що надходять через систему «клієнт – банк», які потім поділяються на платні та безкоштовні (якщо банк проводить безкоштовні перерахування коштів у своїй філіальній мережі), перекази щодо господарської діяльності банку, перекази через систему SWIFT.

В моделі приймаємо співвідношення трудомісткості оброблення системи «клієнт – банк» та через систему SWIFT як 1 : 1,7 та відповідне цьому співвідношенню розділення витрат.

$$\begin{cases} 117722 * \text{собівартість}_{\text{клієнт-банк}} + 8823 * \text{собівартість}_{\text{swift}} = 290512 \\ \text{собівартість}_{\text{swift}} : \text{собівартість}_{\text{клієнт-банк}} = 1,7 \end{cases}$$

Собівартість переказу в системі «клієнт – банк» становить 2,2 грн.

Собівартість переказу в системі SWIFT складає 3,7 грн.

Наступне завдання полягає у визначенні можливостей щодо зниження собівартості переказів.

Такі можливості ми бачимо в урахуванні можливості використання «незнижуваного»

рівня залишків на поточних рахунках клієнтів у короткострокових, але доходних активах, до яких належить міжбанківський кредит.

Для визначення того, які ресурсні джерела використовувались банком для формування окремих статей активів, проводиться групування статей балансу за економічним змістом, а також визначається різниця між відповідними статтями за економічною сутністю.

На основі цього підходу складаємо схему руху внутрішньобанківських грошових потоків.

Звичайними стрілками зазначено напрямки руху джерела ресурсів до відповідної статті активу, стрілка курсором вказує на залишок пасиву після покриття пріоритетної для цього джерела статті активу.

Не покрита вільними внесками до запитання різниця між позиченими та розміщеними міжбанківськими кредитами фондується за рахунок інших джерел.

Знаючи те, в якому обсязі залишки коштів на рахунках вкладів до запитання використані в активах (в нашому прикладі він становить 2 585 381 грн.), можемо на підставі

Негативні різниці між активами та пасивами		Міжбанківський кредит
Позитивні різниці між активами та пасивами		-2 734 557
Вклади до запитання	2 585 381	- 149176 ↓

Рис. 3. Кошти акумульованих вкладів до запитання, використані в міжбанківському кредитуванні

середньозваженої вартості залучення ресурсів (в нашому прикладі вона складає 5% річних) визначити суму місячного внутрішньобанківського платежу за ресурси:

$$2\,585\,381 * 0,05 / 12 = 10\,772 \text{ грн.}$$

Під час корегування суми витрат, пов'язаних з проведенням безготівкових переказів, на внутрішньобанківський платіж за використання ресурсів з рахунків вкладів до запитання собівартість транзакції становитиме:

$$\begin{cases} 117722 * \text{собівартість}_{\text{клієнт-банк}} + 8823 * \text{собівартість}_{\text{swift}} = 290512 - 10772 \\ \text{собівартість}_{\text{swift}} : \text{собівартість}_{\text{клієнт-банк}} = 1,7 \end{cases}$$

Собівартість переказу в системі «клієнт – банк» становить 2,1 грн.

Собівартість переказу в системі SWIFT складає 3,6 грн.

Висновки. Платіжна система є елементом фінансової інфраструктури, який суттєво впливає на ефективність управління економікою та втілення монетарної політики держави. Тому наявність надійної та швидкодіючої системи платежів та розрахунків є основою розвитку будь-якої економіки.

Пропонована методика розрахункового обслуговування клієнтів дає змогу за невеликих витрат часу та матеріальних ресурсів одержати досить достовірні дані про вартість та прибутковість або збитковість банківських послуг.

Кошти на рахунках вкладів до запитання розміщуються у високоліквідних недохідних активах та низько дохідних ліквідних активах, зокрема у міжбанківському кредиті. Сума доходів, що отримана в результаті використання цієї категорії ресурсів, повинна стати джерелом зниження вартості послуг з банківського переказу.

Використання внутрішньобанківських доходів для покриття витрат, пов'язаних зі здійсненням розрахункового обслуговування, є джерелом зменшення тарифу за безготівковими переказами, які є одним з основних та поширених видів послуг банку.

Зменшення тарифу дасть змогу банку досягти важливих конкурентних переваг та збільшити обсяг продажу розрахункових послуг, що автоматично підвищить рівень комісійних доходів.

Список використаних джерел:

1. Байдукова Н. Методология формирования и функционирования платежной системы: автореф. дисс. ... докт. экон. наук: спец. 08.00.10; Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов. Санкт-Петербург, 2007. URL: <http://www.dissercat.com/content/metodologiyaformirovaniya-i-unktsionirovaniya-platezhnoisistemy>.
2. Волохага В., Чубенко А. Функціонування платіжних систем України на сучасному етапі їх розвитку. Молодий вчений. 2014. № 7 (10). С. 63–67.
3. Вовчак О., Шпаргало Г., Андрейків Т. Платіжні системи: навч. посібник. Київ: Знання, 2008. 341 с.
4. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
5. Річний звіт АТ «Ощадбанк» за 2016 рік. URL: https://www.oschadbank.ua/upload/iblock/483/SSBU_16fsu_separate.pdf.
6. Буркин М. и др. Хронометрирование банковских операций. Банковские технологии. 2001. № 4. С. 70.